

Inhoud

Op zoek naar de geheimen van de wereldgeneeskunde	11
De kunst van het genezen	12
Elke medische traditie heeft haar bestaansrecht	13
Arts van de zesde generatie	18
Leren van Chinese en Aziatische vrouwen	20
Tegen de teloorgang van het menselijke in de geneeskunde	23
Hoe genees je zonder laboratorium, ECG en beeldvorming?	25
Geïndividualiseerde geneeskunde	28
De man uit de modder, Carl Abraham von Hunnius	29
Geneeskrachtige planten en medicamenten tussen wel en wee	32
Het oude met het nieuwe verbinden	35
Alles stroomt: het begin van de geneeskunde	39
Spirituele genezing	40
Innerlijke en uiterlijke harmonie	42
Hemel en aarde, vuur en water	45
Unani-geneeskunde	46

Waar de ‘Qi’ stroomt: mijn tocht naar het Rijk van het

Midden 51

Het wonder van de Chinese geneeskunde 53

Bijscholing op Sri Lanka 55

Van acupunctuur naar microtherapie 59

Kijken met je vingers 61

Blokkadebreker 63

Lichaam en geest zijn ondeelbaar 64

**Indiase levenswijsheden: wanneer is de mens ‘bij
zichzelf’? 67**

Alles is deel van het geheel 69

In jezelf staan 72

Niet ziekten behandelen, maar de gezondheid behouden 74

Yoga en ayurveda: twee kanten van één medaille 76

Eerste kennismaking met yoga op Sri Lanka 78

De panchakarma-‘verjongingskuur’ 81

Voedsel is medicijn 83

Wie heeft er van wie geleerd? 86

**Het edele achtvoudige pad: hoe ik de Tibetaanse artsen
leerde vertrouwen 89**

Mijn ontmoeting met de Dalai Lama 90

Het heilzame Bhutan 92

Geloven en weten 96

De kracht van de geneeskunde ligt in haar wortels 98

Het lichaam is de tempel van de ziel 101

De reis naar het Ik als weg door de wereld 107

**Onder sjamanen en medicijnmannen: alleen maar
magie? 109**

Waan-wijze werelden 110

Verlies van kennis door religieuze waan 112

Onverklaarbare geestelijke geneeskrachten op Hawaï 114
    Laat los en leef! 117
    Waarneming en ervaring in plaats van MRI en
        laboratorium 119
    Zielenkijpers en pillentijgers 124
Genezen met warmte en natuurlijke antibiotica 125
    De kracht van de suggestie 130
    De kracht van de natuur 132
    Dansen als therapie 136
De verloren kennis van de Azteken, Inca's en Maya's 138
    Heidense wierook 141

**Goede nonnen, boze heksen: tijdreis door de kruidentuinen
van de geneeskunde 143**

    Antieke Aspirine, natuurlijke geneesmiddelen 145
    Systematisering van de geneeskunde: Galenus en de
        kloostergeneeskunde 149
De moeder van de Europese natuurgeneeskunde: Hildegard
    van Bingen 152
    Duivelswerk of goddelijke zegen: de tirannie van de
        betweters 155
De permanente uitbreiding van de plantenapotheek 157
    Vergissingen, mystiek en vervoering 161
    De wetenschappelijke plantenartsenijkunde:
        fytofarmacie 165
Opkomst van de farmacie uit de natuurgeneeskunde 168

**Artsen, onderzoekers en machines: wegen en dwaalwegen
van de medische wetenschap 171**

    Hoe de anatomie de weg bereidde voor de medische
        wetenschap 172
    Pathologie als moeder van de natuurwetenschappelijke
        geneeskunde, Virchow als haar vader 174

'Halfgoden in het wit': de zegetocht van de chirurgie 176
De radiologische kijkdoos van het lichaam 180
Immunologie: de strijd tegen de gesels van de mensheid 184
Suiker is niet alleen zoet: volksziekte diabetes 189
Het hart: ons geliefde en belaagde middelpunt 191
Het brein als laatste bastion: 'mensen ontwerpen' met behulp
van transplantatie? 195
Onder curatele van de techniek? 201
Op de tweesprong in de geschiedenis van de
geneeskunde 205

Eed van Hippokrates 211

Klassieke Eed van Hippokrates (ca. 400 v. Chr.) 211
Nederlandse artseneed (2003) 213

Geneeskunde van A tot Z: een beknopte gids 215

Medische wegwijzer 1 – van A tot Z: traditionele en
alternatieve wereldgeneeskunde 217
Medische wegwijzer 2 – van A tot Z: moderne medische
wetenschap 255

Literatuur 277

Register van persoonsnamen 291
Mededeling van de uitgever 295

Op zoek naar de geheimen van de wereldgeneeskunde

Artsen zijn geen halfgoden in het wit en sjamanen geen tovenaars, ook al doen de vertegenwoordigers van beide groepen zich soms zo voor. Wonderdokters danken hun bestaan aan de mythen, religieuze ideeën of wensdromen waaraan veel mensen, zieken in hun hoogste nood, zich vastklampen. Op al mijn reizen heb ik er nog nooit een in persoon ontmoet. Maar toch zijn er de onopgeloste raadsels van wonderbaarlijk aandoende genezingen. Zelfs de medische wetenschap heeft keer op keer gebruikgemaakt van toevallig ontdekte behandelingsmethoden waarvan ze de effectieve werking heel lang niet kon verklaren. Nog steeds worden bijvoorbeeld bij rugklachten therapieën of medicamenten voorgeschreven die mensen van de kwellende pijn verlossen zonder dat we kunnen zeggen waardoor die behandeling effectief is.

Ik kan niet alles wat natuurgeneeskundigen als de Bosjesmannen in Zuid-Afrika weten te bereiken wetenschappelijk verklaren, en die onverklaarbaarheid brengt de academisch geschoolde medicus die ik nu eenmaal ben niet zelden aan het twijfelen. Is het allemaal wel in de haak? Of zijn we het slachtoffer van bedrog, wellicht een encensering waarin de wondergenezers zichzelf iets wijsmaken om de zieken psychisch over

hun klachten heen te helpen, althans voorlopig. Dat is niet altijd uit te sluiten, vooral omdat de medicijnmannen en de met de nodige angst bewonderde kruidenvrouwtjes, de ‘heksen’ uit vroeger eeuwen, zelf vaak ook niet konden of kunnen verklaren hoe ze bijvoorbeeld door alleen te kijken of een pols te voelen in staat zijn te zeggen welke inwendige organen niet goed functioneren of om welke kwaal het bij de patiënt gaat. Toch sta ik er steeds weer versteld van dat de zo gevoelde diagnose vaak overeenkomt met wat wij als academisch geschoolde artsen met behulp van laboratoriumonderzoek of beeldvormende apparatuur kunnen vaststellen.

De kunst van het genezen

Goethes aanbeveling om wat zich in de natuur afspeelt ‘met de zintuigen’ te benaderen, was voor genezers altijd al vanzelfsprekend. Artsen met levenservaring doen dat tot op de dag van vandaag nog steeds. Zij behandelen op zijn minst voor een deel zintuiglijk, vanuit hun buik, om met de volksmond te spreken. Ze onderkennen gezondheid en ziekte, ontstaan en vergaan van het leven dankzij hun zintuiglijke ervaringen. Of een therapeut succesvol is, hangt evenzeer van zijn zintuiglijke gevoeligheid af als van zijn kennis en medisch-praktische vaardigheden. Denkend observeren en observerend denken: die twee maken samen de gave van de arts uit, zijn talent, en in zeldzame gevallen zijn genialiteit.

Het staat buiten kijf dat er een al duizenden jaren overgeleverde en in zekere zin intuïtief functionerende ‘heilkunst’ bestaat – kunst in de waarste zin van het woord: iets wat slechts tot op zekere hoogte te leren is, als het je niet gegeven is. Zo is er in de loop van de geschiedenis een schat aan geneeskundige ervaring ontstaan, waarvan ik geloof dat we die veel te weinig

benutten, en zelfs steeds minder, naarmate het medische onderzoek vorderingen maakt. In onze moderne hightech-maatschappij zijn we geneigd om wetenschappelijk geringschattend te doen over alles wat uit het verleden is overgeleverd, als we het al niet direct van tafel vegen. Hoeveel kennis is daardoor al verloren gegaan? En hoeveel is er niet dat ons technisch georiënteerde voorstellingsvermogen ondertussen te boven gaat? Hoe is het mogelijk dat mensen gezond worden doordat een arts hun een hand oplegt? Hoe lukt het magisch geschminkte ‘tovenaars’ om botbreuken zonder spalk of gips te genezen? Hoe krijgen ze het voor elkaar om operaties pijnloos uit te voeren, zonder de ons bekende anesthesietechnieken?

Elke medische traditie heeft haar bestaansrecht

Allemaal leugens en bedrog? Absoluut niet! Het is veel te voorbarig om zulke fenomenen als ‘onwetenschappelijk’ af te doen. In plaats daarvan moeten wij ons juist in het kader van de globalisering inspannen om deze vaak verbazingwekkende zaken af te leiden uit de geschiedenis, het geloof, de zeden en gebruiken van die maatschappijen waarin ze van betekenis zijn als helende kracht. Want alleen als we onderzoek doen en ons in vreemde culturen verdiepen, kunnen we die gaan begrijpen en er mogelijk iets voor ons eigen leven aan ontleenen. Dat geldt in het bijzonder voor de geneeskunde, die samen met de voeding tot de oudste cultuurgoederen van de mensheid behoort.

De geschiedenis van de geneeskunde begint met religieuze rituelen. Voor een succesvolle behandeling was de zegen van hogere machten nodig. Zulke verbanden tussen mythen en het medisch handelen zijn tot op heden bewaard gebleven in de geneeskunde van de laatste natuurvolkeren op aarde, bij

voorbeeld in de oerwouden van Brazilië.

Elke school heeft zijn bestaansrecht, zolang de gebruikte methoden heilzaam zijn. Alleen starre dogmatici – van wie er overigens altijd meer dan genoeg zijn geweest, en nog zijn – kunnen op het absurde idee komen om verschillende scholen tegenover elkaar te zetten. Het zou veel beter zijn om de onvoorstelbare verscheidenheid aan genezingsystemen ook als een soort eenheid te zien en op zijn minst uit medisch-historisch oogpunt te beschouwen als de oerbron waaruit de huidige medische wetenschap zich heeft ontwikkeld en zich verder zal ontwikkelen. Aangezien mij dat in de loop van mijn carrière als praktiserend arts steeds duidelijker is geworden, heb ik het begrip ‘wereldgeneeskunde’ gemunt: een op integratie gerichte aanzet voor de verdere ontwikkeling van de reguliere medische wetenschap. Met een kleine stichting probeer ik deze voortgaande ontwikkelingsgeschiedenis bij medici en hun patiënten, politici en onderzoekers onder de aandacht te brengen, vooral omdat er tot op heden, afgezien van een paar etnologen, nauwelijks wetenschappers zijn die vergelijkend onderzoek op dit gebied doen.

En dat terwijl we toch allemaal weten hoe noodzakelijk het is om van elkaar te leren, op alle gebieden en in alle aspecten van het leven. Hoogste tijd dus om in de wereld van de gezondheidszorg over culturele en andere grenzen heen de handen ineen te slaan en ons af te vragen: welke waarde heeft de ervaringsgeneeskunde uit vroeger tijden voor de geneeskunde van morgen? Waar zouden we voordeel van kunnen hebben? Wat is aantoonbaar effectief? En ook wanneer zulk bewijs nog op zich laat wachten: moet het onverklaarbare daarom direct en voor altijd naar de onderwereld van de medische geschiedenis worden verbannen? ‘Er zijn twee manieren van leven,’ heeft Albert Einstein gezegd. ‘Alsof niets een wonder is en alsof alles een wonder is.’ Ik ben het daarmee eens. Ik geloof dat je een weten-

schappelijk georiënteerde geneeskunde kunt beoefenen zonder de traditionele geneeskunde te minachten. Ondanks alle inspanningen om het levensbeschouwelijke buiten te sluiten heeft de medische wetenschap zich nooit te goed gevoeld om succes te boeken door stilzwijgend gebruik te maken van natuurgeneeskundige kennis. Een goed voorbeeld daarvan is de chemische synthese van Aspirine, waarvan de werkzame stof oorspronkelijk uit de wilgenschors werd gewonnen. Er is veel waarvan we ons alleen weer bewust moeten worden, zoals bijvoorbeeld de indrukwekkende prestaties op het gebied van de oogheelkunde, een van de oudste medische disciplines. De oude Egyptenaren kenden al een koninklijke oogarts, en ook Homeros had al weet van de grote vakkennis van de Egyptische oftalmologen. Kleine operaties aan het oog zelf en aan oogleden om gerstekorrels te verwijderen waren bijvoorbeeld even gebruikelijk als de toepassing van geneeskrachtige planten als wolfskers, alias belladonna ofwel de huidige atropine, ter verwijding van de pupil. Ook de zogenaamde 'staarsteek' ter behandeling van grauwe staar, een vooral op hogere leeftijd voor-

ASPIRINE Hippokrates beschouwde wilgenschors al als een geneesmiddel dat tegen koorts en allerlei pijnen werd ingezet. De werkzame stof uit de schors werd eind negentiende eeuw door medewerkers van de firma Bayer als acetylsalicylzuur synthetisch geproduceerd en onder de merknaam 'Aspirine' gepatenteerd. Het middel kende een snelle en wereldwijde verspreiding. Tegenwoordig maakt acetylsalicylzuur deel uit van honderden preparaten en staat de stof bij de Wereldgezondheidsorganisatie op de lijst van 'onontbeerlijke geneesmiddelen'.

STAARSTEEK Bij deze nogal bruut aandoende methode wordt een spits voorwerp (staarsteeknaald) in het oog gestoken. De vertroebelde ooglens wordt met de naald naar beneden gedrukt zodat er weer licht op het netvlies kan vallen. In het gunstigste geval leverde de ingreep de patiënt enig zicht op, maar vaak deden zich complicaties voor, vooral ontstekingen, die niet zelden fataal bleken. Ook Johann Sebastian Bach zou aan de gevolgen van twee oogoperaties zijn gestorven.

komende vertroebeling van de lens, behoorde tot de medische routine. De oorsprong van de methode is al te vinden in de Babylonische overlevering, uit een tijdperk dat binnenkort vierduizend jaar achter ons ligt. Als de ingreep geen resultaat had, moesten de handen van de oogchirurg worden afgehakt, aldus later vertaalde kleitabletten met wetsteksten. Maar bij succes kreeg hij betaald. Later, zeer veel later, in 1747, realiseerde de Franse arts Jacques Daviel de eerste lensverwijdering. Ook die kwam niet uit de lucht vallen, want de Galliërs blonken een paar duizend jaar geleden niet alleen uit in de kunst van de kaasbereiding, maar ook in de geavanceerde oogheekunde.

We hebben na de natuurwetenschappelijke revolutie van eind negentiende eeuw weliswaar oneindig veel nieuws uitgevonden, maar toch niet alles. Het zou van hoogmoed getuigen dat te beweren en ons, nog erger, te wentelen in een gevoel van superioriteit van de westelijke cultuur.

De enige, alleenzalmakende geneeskunde bestaat eenvoudigweg niet. De academische medici noch de acupuncturisten noch de natuurgenezers beschikken daarover. De gezworen traditionalisten die menen dat ze ons met homeopathische kor-